Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (osmo vijeće)

3. ožujka 2022.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Usklađivanje odredbi utvrđenih zakonima i drugim propisima u vezi s djelatnosti liječnika – Direktive 75/363/EEZ i 82/76/EEZ – Specijalističko usavršavanje liječnika – Odgovarajuća naknada – Primjena Direktive 82/76/EEZ na usavršavanja koja su započela prije datuma njezina stupanja na snagu i koja su se nastavila nakon isteka roka za prenošenje”

U predmetu C-590/20,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Corte suprema di cassazione (Vrhovni kasacijski sud, Italija), odlukom od 22. rujna 2020., koju je Sud zaprimio 10. studenoga 2020., u postupku

Presidenza del Consiglio dei Ministri,

Ministero dell’Economia e delle Finanze,

QA,

JA,

Ministero dell’Istruzione, dell’Università e della Ricerca,

Ministero della Salute

protiv

UK i dr.,

IG i dr.,

SUD (osmo vijeće),

u sastavu: N. Jääskinen, predsjednik vijeća, M. Safjan (izvjestitelj) i N. Piçarra, suci,

nezavisni odvjetnik: J. Richard de la Tour,

tajnik: A. Calot Escobar,

* Jezik postupka: talijanski

uzimajući u obzir pisani postupak,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

– za UK i dr. i IG i dr., M. Tortorella, *avvocato*,

– za talijansku vladu, G. Palmieri, u svojstvu agenta, uz asistenciju M. Cherubinija, *Procuratore dello Stato*, i F. Fedelija, *avvocato dello Stato*,

– za Europsku komisiju, L. Armati i L. Malferrari, u svojstvu agenata,

odlučivši, nakon što je saslušao nezavisnog odvjetnika, da u predmetu odluči bez mišljenja,

donosi sljedeću

Presudu

1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 189. trećeg stavka UEU-a te članaka 13. i 16. Direktive Vijeća 82/76/EEZ od 26. siječnja 1982. o izmjeni Direktive 75/362/EEZ o uzajamnom priznavanju diploma, svjedodžbi i drugih dokaza o formalnim kvalifikacijama u medicini, uključujući i mjere za lakše ostvarivanje prava na poslovni nastan i slobode pružanja usluga i Direktive 75/363/EEZ o usklađivanju odredbi utvrđenih zakonima i drugim propisima u vezi s djelatnosti liječnika (SL 1982., L 43, str. 21.)

2 Zahtjev je upućen u okviru spora između, s jedne strane, Presidenze del Consiglio dei Ministri (Predsjedništvo Vijeća ministara, Italija), Ministera dell'Economia e delle Finanze (Ministarstvo gospodarstva i financija, Italija), QA i JA, Ministera dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca (Ministarstvo obrazovanja, sveučilišta i istraživanja, Italija), Ministera della Salute (Ministarstvo zdravstva, Italija) i, s druge strane, osoba UK i dr. i IG i dr. (u daljnjem tekstu: predmetni liječnici specijalisti) u vezi s obvezom da im se plaća odgovarajuća naknada u smislu Priloga Direktivi Vijeća 75/363/EEZ od 16. lipnja 1975. o usklađivanju odredbi utvrđenih zakonima i drugim propisima u vezi s djelatnostima liječnika (SL 1975., L 167, str. 14.), kako je izmijenjena Direktivom Vijeća 82/76 (u daljnjem tekstu: izmijenjena Direktiva 75/363), kao i naknada štete koju smatraju da su pretrpjeli zbog nepravilnog i nepravodobnog prenošenja Direktive 82/76.

Pravni okvir

Pravo Unije

Direktiva 75/363

3 Članak 2. stavak 1. Direktive 75/363 predviđao je:

„Države članice osiguravaju da usavršavanje na temelju kojeg se stječu diploma, svjedodžba ili drugi dokazi o formalnim kvalifikacijama u specijalističkoj medicini udovoljava barem sljedećim zahtjevima:

(a) preduvjet mu je uspješan završetak šestogodišnjeg studija u okviru programa usavršavanja navedenog u članku 1.;

(b) sadržava teorijsko i praktično usavršavanje;

(c) provodi se u punoj satnici pod nadzorom nadležnih tijela ili ustanova;

(d) provodi se u sveučilišnom centru, kliničkoj bolnici ili, ako je to prikladno, u zdravstvenoj ustanovi koju su u tu svrhu ovlastila nadležna tijela ili ustanove;

(e) obuhvaća osobno sudjelovanje liječnika specijalizanta u djelatnostima i odgovornostima tih ustanova.” [neslužbeni prijevod]

4 Članak 3. te direktive određivao je:

„1. Ne dovodeći u pitanje načelo usavršavanja u punom radnom vremenu iz članka 2. stavka 1. točke (c) i dok Vijeće ne donese odluke u skladu sa stavkom 3., države članice mogu odobriti specijalističko usavršavanje u nepunom radnom vremenu, pod uvjetima koje su odobrila nadležna nacionalna tijela, ako zbog opravdanih razloga nije moguće usavršavanje u punom radnom vremenu.

2. Ukupno trajanje specijalističkog usavršavanja ne smije se skratiti na temelju stavka 1. Ni okolnost da je riječ o usavršavanju u nepunom radnom vremenu ni privatno obavljanje profesionalne djelatnosti uz naknadu ne smiju utjecati na standard usavršavanja.

3. Najkasnije četiri godine nakon priopćenja ove direktive, nakon preispitivanja stanja i na prijedlog Komisije, uzimajući u obzir to da mogućnost usavršavanja u nepunom radnom vremenu mora i dalje postojati u određenim okolnostima koje treba razmotriti za svaku specijalizaciju zasebno, Vijeće odlučuje treba li odredbe stavaka 1. i 2. zadržati ili izmijeniti.” [neslužbeni prijevod]

5 Članak 7. navedene direktive glasio je:

„Kao prijelazna mjera i odstupajući od članka 2. stavka 1. točke (c) i članka 3., države članice u čijim je zakonima i drugim propisima predviđeno specijalističko usavršavanje u nepunom radnom vremenu u trenutku priopćenja ove direktive mogu nastaviti primjenjivati te odredbe na kandidate koji su započeli svoje specijalističko usavršavanje najkasnije četiri godine nakon priopćenja ove Direktive. To

se razdoblje može produljiti ako Vijeće nije donijelo odluku na temelju članka 3. stavka 3.” [neslužbeni prijevod]

6 Direktiva 75/363 priopćena je državama članicama 20. lipnja 1976.

Direktiva 82/76

7 U skladu s člankom 9. stavkom 1. Direktive 82/76, sadržaj članka 2. stavka 1. točke (c) Direktive 75/363 izmijenjen je na sljedeći način:

„Države članice osiguravaju da usavršavanje na temelju kojeg se stječu diploma, svjedodžba ili drugi dokazi o formalnim kvalifikacijama u specijalističkoj medicini udovoljava barem sljedećim zahtjevima:

[…]

(c) provodi se u punoj satnici pod nadzorom nadležnih tijela ili ustanova u skladu s točkom 1 Priloga;

[…]” [neslužbeni prijevod]

8 U skladu s člankom 10. Direktive 82/76, sadržaj članka 3. Direktive 75/363 izmijenjen je na sljedeći način:

„1. Ne dovodeći u pitanje načelo usavršavanja u punom radnom vremenu iz članka 2. stavka 1. točke (c) i dok Vijeće ne donese odluke u skladu sa stavkom 3., države članice mogu odobriti specijalističko usavršavanje u nepunom radnom vremenu, pod uvjetima koje su odobrila nadležna nacionalna tijela, ako zbog pojedinačnih opravdanih razloga nije moguće usavršavanje u punom radnom vremenu.

2. Usavršavanje u nepunom radnom vremenu mora se provoditi u skladu s točkom 2. Priloga i njegov standard kvalitete mora biti jednak standardu usavršavanja u punom radnom vremenu. Ni okolnost da je riječ o usavršavanju u nepunom radnom vremenu ni privatno obavljanje profesionalne djelatnosti uz naknadu ne smiju utjecati na taj standard usavršavanja.

Ukupno trajanje specijalističkog usavršavanja ne smije se skratiti zato što se obavlja u nepunom radnom vremenu.

3. Vijeće će, nakon preispitivanja stanja i na prijedlog Komisije, uzimajući u obzir to da mogućnost usavršavanja u nepunom radnom vremenu mora i dalje postojati u određenim okolnostima koje treba razmotriti za svaku specijalizaciju zasebno, najkasnije do 25. siječnja 1989. odlučiti treba li odredbe stavaka 1. i 2. zadržati ili izmijeniti.” [neslužbeni prijevod]

9 U skladu s člankom 12. Direktive 82/76, sadržaj članka 7. Direktive 75/363 izmijenjen je na sljedeći način:

„Kao prijelazna mjera i odstupajući od članka 2. stavka 1. točke (c) i članka 3., države članice u čijim je zakonima i drugim propisima predviđeno specijalističko usavršavanje u nepunom radnom vremenu u

trenutku priopćenja [Direktive 75/363] mogu nastaviti primjenjivati te odredbe na kandidate koji su započeli svoje specijalističko usavršavanje najkasnije 31. prosinca 1983.

Svaka država članica domaćin ima pravo od kandidatâ iz prethodnog stavka zahtijevati da svojim diplomama, svjedodžbama i drugim dokazima prilože potvrdu o tome da su stvarno i zakonito obavljali predmetnu djelatnost kao liječnici specijalisti tijekom najmanje tri uzastopne godine u okviru pet godina koje su prethodile izdavanju potvrde." [neslužbeni prijevod]

10 Člankom 13. Direktive 82/76 Direktivi 75/363 dodan je prilog, naslovljen „Značajke specijalističkog usavršavanja liječnika u punom i nepunom radnom vremenu". U tom prilogu bilo je određeno:

„1. Specijalističko usavršavanje u punom radnom vremenu

To usavršavanje obavlja se na posebnim radnim mjestima koja su odobrila nadležna tijela.

Ono podrazumijeva sudjelovanje u svim zdravstvenim djelatnostima odjela u kojem se obavlja usavršavanje, uključujući dežurstva, tako da specijalizant cijelu svoju profesionalnu djelatnost tijekom cijelog radnog tjedna i tijekom cijele godine posvećuje tom praktičnom i teorijskom usavršavanju u skladu s podrobnim pravilima koja određuju nadležna tijela. Slijedom toga, za ta se radna mjesta isplaćuje odgovarajuća naknada.

To usavršavanje može se prekinuti zbog razloga kao što su služenje vojnog roka, upućivanja u svrhu znanosti, trudnoća ili bolest. Prekid ne može biti razlog skraćivanja ukupnog trajanja usavršavanja.

2. Specijalističko usavršavanje u nepunom radnom vremenu

Na to usavršavanje primjenjuju se jednaki zahtjevi kao na usavršavanje u punom radnom vremenu, a razlika je samo u mogućnosti ograničavanja sudjelovanja u zdravstvenim djelatnostima u trajanju koje je najmanje polovica onoga predviđenog u točki 1. drugom stavku.

Nadležna tijela osiguravaju da ukupno trajanje i kvaliteta specijalističkog usavršavanja u nepunom radnom vremenu ne budu niži od usavršavanja u punom radnom vremenu.

Slijedom toga, za to usavršavanje u nepunom radnom vremenu isplaćuje se odgovarajuća naknada." [neslužbeni prijevod]

11 Članak 14. Direktive 82/76 predviđao je:

„Specijalistička usavršavanja liječnika u nepunom radnom vremenu koja su započela prije 1. siječnja 1983. na temelju članka 3. [Direktive 75/363] mogu se dovršiti u skladu s tom direktivom." [neslužbeni prijevod]

12 U skladu s člankom 16. Direktive 82/76:

„Države članice poduzimaju mjere potrebne za usklađivanje s ovom direktivom najkasnije 31. prosinca 1982. One o tome odmah obavješćuju Komisiju." [neslužbeni prijevod]

13 Direktiva 82/76 priopćena je državama člancima 29. siječnja 1982. te je, u skladu s člankom 191. drugim stavkom Ugovora o EEZ-u, stupila na snagu istoga dana.

14 Izmijenjena Direktiva 75/363 stavljena je izvan snage 15. travnja 1993. Direktivom Vijeća 93/16/EEZ od 5. travnja 1993. o olakšavanju slobodnog kretanja liječnika te o uzajamnom priznavanju njihovih diploma, svjedodžbi i drugih dokaza o formalnim kvalifikacijama (SL 1993., L 165, str. 1.), dok je potonja stavljena izvan snage Direktivom 2005/36/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 7. rujna 2005. o priznavanju stručnih kvalifikacija (SL 2005., L 255, str. 22.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 1., str. 125. i ispravak SL 2014., L 305, str. 115.).

Talijansko pravo

15 Direktiva 82/76 prenesena je u talijansko pravo decretom legislativo n. 257 – Attuazione della direttiva n. 82/76/CEE del Consiglio del 26 gennaio 1982, recante modifica di precedenti direttive in tema di formazione dei medici specialisti, a norma dell'art. 6 della legge 29 dicembre 1990, n. 428 (Zakonodavna uredba br. 257 o prenošenju Direktive Vijeća 82/76/EEZ od 26. siječnja 1982. o izmjeni prethodnih direktiva u području specijalističkog usavršavanja liječnika, na temelju članka 6. Zakona o interesu Zajednice od 29. prosinca 1990., br. 428) od 8. kolovoza 1991. (GURI br. 191 od 16. kolovoza 1991.). Ta zakonodavna uredba stupila je na snagu petnaest dana nakon dana njezine objave, a zatim je zamijenjena decretom legislativo n. 368 – Attuazione della direttiva 93/16/CEE in materia di libera circolazione dei medici e di reciproco riconoscimento dei loro diplomi, certificati ed altri titoli e delle direttive 97/50/CE, 98/21/CE, 98/63/CE e 99/46/CE che modificano la direttiva 93/16/CEE (Zakonodavna uredba br. 368 o prenošenju Direktive 93/16/EEZ o olakšavanju slobodnog kretanja liječnika te o uzajamnom priznavanju njihovih diploma, svjedodžbi i drugih dokaza o formalnim kvalifikacijama i direktiva 97/50/EZ, 98/21/EZ, 98/63/EZ i 99/46/EZ kojima se izmjenjuje Direktiva 93/16/EEZ) od 17. kolovoza 1999. (redovni dodatak GURI-ju br. 250 od 23. listopada 1999.).

16 Članak 8.2. Zakonodavne uredbe br. 257 predviđao je da se njegove odredbe primjenjuju od akademske godine 1991./1992.

Glavni postupak i prethodna pitanja

17 Svi predmetni liječnici specijalisti pohađali su u Italiji specijalističko medicinsko usavršavanje. Neki od njih započeli su svoje usavršavanje prije 1982., a drugi nakon te godine.

18 Predmetni liječnici specijalisti podnijeli su 16. travnja 2008. tužbe Tribunaleu di Roma (Sud u Rimu, Italija) protiv Predsjedništva Vijeća ministara, Ministarstva obrazovanja, sveučilišta i istraživanja, Ministarstva zdravstva te Ministarstva gospodarstva i financija, kako bi im se naložilo, s jedne strane, plaćanje odgovarajuće naknade u smislu Priloga izmijenjenoj Direktivi 75/363, na temelju specijalističkog usavršavanja koje su završili i, s druge strane, plaćanje naknade štete koju smatraju da su pretrpjeli zbog nepravilnog i nepravodobnog prenošenja Direktive 82/76.

19 Tribunale di Roma (Sud u Rimu) odbio je te zahtjeve presudom donesenom tijekom 2012.

20 Corte d'appello di Roma (Žalbeni sud u Rimu, Italija), postupajući povodom žalbi podnesenih protiv te presude, presudom od 27. rujna 2016. potvrdio je navedenu presudu u pogledu predmetnih liječnika specijalista koji su započeli svoje usavršavanje prije sveučilišne godine 1983./1984. kao i u pogledu onih koji su pohađali specijalizaciju koja nije bila predviđena izmijenjenom Direktivom 75/363.

21 Predsjedništvo Vijeća ministara podnijelo je žalbu protiv te presude sudu koji je uputio zahtjev, Corteu suprema di cassazione (Vrhovni kasacijski sud, Italija). Osim toga, određeni broj predmetnih liječnika specijalista podnio je protužalbu protiv navedene presude.

22 Sud koji je uputio zahtjev smatra da se glavni predmeti odnose na ocjenu pravnog uređenja koje se primjenjuje na liječnike specijaliste koji su započeli svoje specijalističko usavršavanje prije 1. siječnja 1983., a dovršili ga nakon tog datuma. Taj sud navodi da je, nakon proglašenja presude od 24. siječnja 2018., Pantuso i dr. (C-616/16 i C-617/16, EU:C:2018:32), na temelju te presude napravio razliku između nekoliko situacija u kojima se mogu naći liječnici specijalisti. Konkretno, liječnici specijalisti koji su započeli svoje usavršavanje prije stupanja na snagu Direktive 82/76, odnosno prije 29. siječnja 1982., nemaju nikakvo pravo na naknadu za svoje usavršavanje.

23 Kad je riječ o tom slučaju, postoji razlika u tumačenju različitih vijeća suda koji je uputio zahtjev u pogledu toga mogu li liječnici koji su pohađali specijalističko usavršavanje, poput predmetnih liječnika specijalista, tražiti naknadu za svoje usavršavanje koje je započelo prije stupanja na snagu Direktive 82/76 na temelju prava Unije.

24 U tim je okolnostima Corte suprema di cassazione (Vrhovni kasacijski sud) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1. Protivi li se članku 189. trećem stavku [UEU-a] i člancima 13. i 16. [Direktive 82/76] tumačenje prema kojem pravo na odgovarajuću naknadu koje se predviđa člankom 13. [te direktive] u korist liječnika koji se usavršavaju u punom ili nepunom radnom vremenu i pod uvjetom da su ispunjeni svi ostali uvjeti koji se zahtijevaju zakonodavstvom i sudskom praksom Unije imaju i liječnici koji su upisali specijalizaciju prije 1982., koja je [bila] u tijeku 1. siječnja 1983.?

2. Slijedom toga, odnosi li se pravo na naknadu štete zbog toga što Talijanska Država nije pravodobno prenijela navedenu [Direktivu 82/76] i na navedene liječnike samo u odnosu na dio naknade štete nakon 1. siječnja 1983.?"

Postupak pred Sudom

25 Sud koji je uputio zahtjev zatražio je od Suda da se u ovom predmetu odluči u ubrzanom postupku u skladu s člankom 105. stavkom 1. Poslovnika Suda. U prilog svojem zahtjevu taj sud ističe da, s obzirom na razlike u tumačenju propisa Unije u ovom predmetu u različitim vijećima Cortea suprema di cassazione (Vrhovni kasacijski sud) kao i s obzirom na znatan broj predmeta koji su trenutačno u tijeku pred tim sudom, a što svjedoči o ozbiljnoj i trajnoj nesigurnosti u pogledu opsega sudske zaštite prava koja zainteresirane osobe imaju na temelju prava Unije, postoji interes za brzim otklanjanjem sumnji u pogledu pravilnog tumačenja tih pravila te da se tako otklone ozbiljne dvojbe o temeljnim pitanjima od nacionalne, pa i onima od ustavne važnosti, poput onih na kojima se zasnivaju prethodna pitanja.

26 Iz članka 105. stavka 1. Poslovnika proizlazi to da predsjednik Suda može, na zahtjev suda koji je uputio zahtjev ili, iznimno, po službenoj dužnosti, ako vrsta predmeta zahtijeva postupanje u kratkim rokovima, a nakon što sasluša suca izvjestitelja i nezavisnog odvjetnika, odlučiti da se, iznimno od odredbi tog poslovnika, o zahtjevu za prethodnu odluku odluči u ubrzanom postupku.

27 Predsjednik Suda odlučio je 14. prosinca 2020., nakon što je saslušao suca izvjestitelja i nezavisnog odvjetnika, odbiti zahtjev za ubrzani postupak.

28 Naime, iz ustaljene sudske prakse Suda proizlazi da znatan broj osoba ili pravnih situacija na koje će se možda odnositi odluka koju sud koji je uputio zahtjev mora donijeti nakon što je pred Sudom pokrenuo postupak za prethodnu odluku ne može, kao takav, činiti iznimnu okolnost koja opravdava korištenje ubrzanog postupka. Isto vrijedi i za znatan broj predmeta koji bi mogli biti suspendirani u očekivanju odluke Suda o zahtjevu za prethodnu odluku (presuda od 2. rujna 2021., OTP Jelzálogbank i dr., C-932/19, EU:C:2021:673, t. 23. i navedena sudska praksa).

29 Naime, iz sudske prakse Suda proizlazi da sam interes građana da se što je prije moguće utvrdi doseg prava koja imaju na temelju prava Unije, iako legitiman, nije takav da bi se iz njega moglo utvrditi postojanje iznimne okolnosti u smislu članka 105. stavka 1. Poslovnika (presuda od 11. studenoga 2021., Energieversorgungscenter Dresden-Wilschdorf, C-938/19, EU:C:2021:908, t. 43.).

30 Nadalje, valja pojasniti da činjenica da nacionalni sudovi različito tumače odredbu prava Unije sama za sebe nije dovoljna da bi se opravdala provedba ubrzanog prethodnog postupka. Naime, važnost osiguravanja ujednačene primjene u Europskoj uniji svih odredaba koje su dio njezina pravnog poretka svojstvena je svakom zahtjevu podnesenom na temelju članka 267. UFEU-a (presuda od 2. rujna 2021., OTP Jelzálogbank i dr., C-932/19, EU:C:2021:673, t. 24. i navedena sudska praksa).

31 Osim toga, iako je presuđeno da se, kada se u predmetu javljaju ozbiljne dvojbe koje se odnose na temeljna pitanja nacionalnog ustavnog prava i prava Unije, a s obzirom na posebne okolnosti takvog predmeta, o tom predmetu može postupati u kratkim rokovima, u skladu s člankom 105. stavkom 1. Poslovnika (rješenje predsjednika Suda od 19. listopada 2018., Wightman i dr., C-621/18, neobjavljeno, EU:C:2018:851, t. 10. i navedena sudska praksa), iz zahtjeva suda koji je uputio zahtjev ne proizlazi međutim da okolnosti navedene u točki 25. ove presude, koje se u biti odnose na opseg sudske zaštite prava koja zainteresirane osobe imaju na temelju predmetnih odredaba prava Unije, mogu opravdati takvo postupanje.

O prethodnim pitanjima

32 Uvodno valja podsjetiti na to da je, prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda, u okviru postupka suradnje između nacionalnih sudova i Suda, uspostavljenog u članku 267. UFEU-a, na Sudu da nacionalnom sudu pruži koristan odgovor koji će mu omogućiti da riješi spor koji se pred njim vodi. U tom smislu, Sud mora, ako je potrebno, preoblikovati postavljena pitanja (presuda od 26. listopada 2021., PL Holdings, C-109/20, EU:C:2021:875, t. 34. i navedena sudska praksa).

33 Sud je već presudio da članak 2. stavak 1. točku (c), članak 3. stavke 1. i 2. i Prilog izmijenjenoj Direktivi 75/363 treba tumačiti na način da se za sva specijalistička usavršavanja liječnika u punom ili nepunom radnom vremenu koja su započela tijekom 1982. i nastavila se do 1990. načelno treba isplatiti odgovarajuća naknada, u smislu navedenog priloga (vidjeti u tom smislu presudu od 24. siječnja 2018., Pantuso i dr., C-616/16 i C-617/16, EU:C:2018:32, t. 38.).

34 Nadalje, Sud je presudio da te iste odredbe treba tumačiti na način da za takvo usavršavanje treba isplatiti naknadu za razdoblje od 1. siječnja 1983. do dovršenja navedenog usavršavanja (vidjeti u tom smislu presudu od 24. siječnja 2018., Pantuso i dr., C-616/16 i C-617/16, EU:C:2018:32, t. 57.).

35 U ovom slučaju, sud koji je uputio zahtjev želi znati vrijedi li, u svrhu naknade štete nastale zbog nepravilnog i nepravodobnog prenošenja obveze naknade predviđene Direktivom 82/76, tumačenje prava Unije koje je Sud iznio i u pogledu usavršavanja započetih prije stupanja na snagu Direktive 82/76, odnosno prije 29. siječnja 1982., i koja su se nastavila nakon isteka roka za prenošenje te direktive, odnosno nakon 1. siječnja 1983. Naime, za razliku od situacije u predmetu u kojem je donesena presuda od 24. siječnja 2018., Pantuso i dr. (C-616/16 i C-617/16, EU:C:2018:32), određeni broj predmetnih liječnika specijalista započeo je svoju specijalizaciju prije 1982. pa stoga i prije stupanja na snagu Direktive 82/76.

36 U tim okolnostima postavljena pitanja, koja treba razmotriti zajedno, valja razumjeti tako da se njima u biti traži da se utvrdi treba li članak 2. stavak 1. točku (c), članak 3. stavke 1. i 2. i Prilog izmijenjenoj Direktivi 75/363 tumačiti tako da se, s jedne strane, za sva specijalistička usavršavanja liječnika u punom ili nepunom radnom vremenu koja su započela prije stupanja na snagu Direktive 82/76, odnosno prije 29. siječnja 1982., i koja su se nastavila nakon isteka roka za prenošenje te direktive, odnosno nakon 1. siječnja 1983., treba isplatiti odgovarajuća naknada, u smislu tog priloga i treba li, s druge strane, takva odgovarajuća naknada u tom slučaju biti isplaćena za cijelo trajanje usavršavanja ili samo za razdoblje nakon isteka navedenoga roka.

37 U tom pogledu valja podsjetiti na to da se, na temelju odredbi navedenih u prethodnoj točki ove presude, a koje su stavljene izvan snage 15. travnja 1993. Direktivom 93/16, za usavršavanja u punom ili nepunom radnom vremenu na temelju kojih se stječe diploma, svjedodžba ili drugi dokaz o formalnim kvalifikacijama u pravilu dodjeljuje odgovarajuća naknada (presuda od 24. siječnja 2018., Pantuso i dr., C-616/16 i C-617/16, EU:C:2018:32, t. 27.).

38 Nadalje, obveza država članica da osiguraju odgovarajuću naknadu primjenjuje se samo u odnosu na specijalizacije liječnika zajedničke svim državama članicama ili dvjema ili više njih i koje su navedene u člancima 5. ili 7. Direktive Vijeća 75/362/EEZ od 16. lipnja 1975. o uzajamnom priznavanju diploma, svjedodžbi i drugih dokaza o formalnim kvalifikacijama u medicini, uključujući o mjerama za lakše ostvarivanje prava na poslovni nastan i slobode pružanja usluga (SL 1975., L 167, str. 1.) (presuda od 24. siječnja 2018., Pantuso i dr., C-616/16 i C-617/16, EU:C:2018:32, t. 28. i navedena sudska praksa).

39 Iz ustaljene sudske prakse Suda proizlazi da je ta obveza plaćanja razdobljâ specijalističkog usavršavanja liječnika iz Priloga izmijenjenoj Direktivi 75/363 sama po sebi bezuvjetna i dovoljno precizna (presuda od 24. siječnja 2018., Pantuso i dr., C-616/16 i C-617/16, EU:C:2018:32, t. 29. i navedena sudska praksa).

40 Osim toga, valja podsjetiti na to da je navedena obveza plaćanja naknade, koja prvotno nije bila predviđena Direktivom 75/363, uvedena Direktivom 82/76, koja je stupila na snagu 29. siječnja 1982. i koja je, u skladu s njezinim člankom 16., obvezivala države članice da je prenesu u svoje zakonodavstvo najkasnije do 31. prosinca 1982. (presuda od 24. siječnja 2018., Pantuso i dr., C-616/16 i C-617/16, EU:C:2018:32, t. 30.).

41 Kad je riječ o pitanju jesu li razdoblja specijalističkog usavršavanja liječnika u punom ili nepunom radnom vremenu koja su započela prije stupanja na snagu Direktive 82/76, odnosno prije 29. siječnja 1982., a nastavila se nakon isteka roka za prenošenje te direktive, odnosno nakon 1. siječnja 1983., obuhvaćena područjem primjene *ratione temporis* navedene direktive, valja podsjetiti na to da se, prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda, novo pravno pravilo primjenjuje počevši od stupanja na snagu akta kojim je ono uspostavljeno te se, iako se ne primjenjuje na pravne situacije nastale i u cijelosti okončane za vrijeme važenja prethodnog zakona, primjenjuje na buduće učinke tih situacija kao i na nove pravne situacije. Drukčije vrijedi ako se uz novo pravilo donesu posebne odredbe kojima se izričito određuju uvjeti njegove vremenske primjene, pri čemu mu se daje retroaktivan učinak (vidjeti u tom smislu presudu od 15. siječnja 2019., E. B., C-258/17, EU:C:2019:17, t. 50. i navedenu sudsku praksu).

42 U tom pogledu valja utvrditi da je upis u ustanovu za specijalističko usavršavanje prije stupanja na snagu Direktive 82/76, odnosno prije 29. siječnja 1982., radi usavršavanja u skladu s tada primjenjivim uvjetima, doveo do nastanka pravne situacije u cijelosti okončane prije stupanja na snagu te direktive.

43 Stoga takav upis kao i razdoblja usavršavanja koja se na njega odnose, u nedostatku posebnih odredbi u tom pogledu u Direktivi 82/76, ne mogu biti uključeni u područje primjene prava Unije za razdoblje koje prethodi isteku roka za prenošenje navedene direktive (vidjeti po analogiji presudu od 15. siječnja 2019., E. B., C-258/17, EU:C:2019:17, t. 52. i navedenu sudsku praksu).

44 Direktiva 82/76 tek je po isteku roka za njezino prenošenje, to jest počevši od 1. siječnja 1983., dovela do toga da u područje primjene prava Unije uđu učinci upisa izvršenog prije stupanja na snagu te direktive (vidjeti po analogiji presudu od 15. siječnja 2019., E. B., C-258/17, EU:C:2019:17, t. 53. i navedenu sudsku praksu).

45 Kad je riječ o usavršavanjima koja su se nastavila nakon isteka roka za prenošenje te direktive, odnosno nakon 1. siječnja 1983., takav je upis nastavio proizvoditi svoje učinke tijekom cijelog trajanja tih usavršavanja, nakon navedenog datuma isteka roka.

46 Stoga valja smatrati da je situacija liječnika koji se upisao u ustanovu za medicinsko specijalističko usavršavanje prije 29. siječnja 1982. situacija nastala prije stupanja na snagu Direktive 82/76, ali čiji su budući učinci uređeni navedenom direktivom počevši od datuma na koji je istekao rok za njezino prenošenje, odnosno počevši od 1. siječnja 1983.

47 Slijedom toga, budući da se, kao što to proizlazi iz točke 34. ove presude, za sva specijalistička usavršavanja liječnika u punom i nepunom radnom vremenu koja su započela tijekom 1982. mora, za razdoblje od 1. siječnja 1983. do kraja usavršavanja, isplatiti odgovarajuća naknada u smislu Priloga izmijenjenoj Direktivi 75/363, ta obveza pod istim uvjetima vrijedi i za usavršavanja koja su započela prije stupanja na snagu Direktive 82/76, odnosno prije 29. siječnja 1982.

48 Doista, Sud je već presudio da se za prijelazna pravila iz članaka 12. i 14. Direktive 82/76 ne može smatrati da su vremenski ograničila obvezu isplate odgovarajuće naknade liječnicima za njihovo specijalističko usavršavanje u nepunom radnom vremenu (vidjeti u tom smislu presudu od 24. siječnja 2018., Pantuso i dr., C-616/16 i C-617/16, EU:C:2018:32, t. 33. i 35.).

49 Osim toga, kad je riječ o mogućnosti da predmetni liječnici specijalisti dobiju odgovarajuću naknadu štete prouzročene neprenošenjem Direktive 82/76 na temelju razdoblja specijalističkih usavršavanja u punom ili nepunom radnom vremenu koja su započela prije stupanja na snagu te direktive, odnosno prije 29. siječnja 1982., a koja su se nastavila nakon isteka roka za njezino prenošenje, odnosno nakon 1. siječnja 1983., valja podsjetiti na to da u slučaju kada se, zbog nepostojanja nacionalnih mjera za prenošenje Direktive 82/76, rezultat propisan tom direktivom ne može postići tumačenjem nacionalnog prava u skladu s pravom Unije, ono nameće državama članicama obvezu naknade štete koju su uzrokovale pojedincima zbog neprenošenja navedene direktive ako su ispunjena tri uvjeta, to jest da je povrijeđeno pravno pravilo koje dodjeljuje pojedincima prava čiji je sadržaj odrediv, da je povreda dovoljno ozbiljna i da postoji izravna uzročna veza između povrede obveze države članice i štete koju su pretrpjele oštećene osobe (vidjeti u tom smislu presudu od 24. siječnja 2018., Pantuso i dr., C-616/16 i C-617/16, EU:C:2018:32, t. 49. i navedenu sudsku praksu).

50 Zadaća je suda koji je uputio zahtjev da provjeri jesu li ispunjeni ti uvjeti kako bi na temelju prava Unije postojala odgovornost te države članice.

51 S obzirom na sva prethodna razmatranja, na postavljena pitanja valja odgovoriti da članak 2. stavak 1. točku (c), članak 3. stavke 1. i 2. i Prilog izmijenjenoj Direktivi 75/363 treba tumačiti na način da se za sva specijalistička usavršavanja liječnika u punom ili nepunom radnom vremenu koja su započela prije stupanja na snagu Direktive 82/76, odnosno prije 29. siječnja 1982., a koja su se nastavila nakon isteka roka za njezino prenošenje, odnosno nakon 1. siječnja 1983., mora isplatiti odgovarajuća naknada za razdoblje tog usavršavanja od 1. siječnja 1983. do kraja tog specijalističkog usavršavanja, u smislu navedenog priloga, pod uvjetom da se predmetna specijalistička usavršavanja odnose na specijalizacije liječnika zajedničke svim državama članicama ili dvjema ili više njih i koje su navedene u člancima 5. ili 7. Direktive 75/362.

Troškovi

52 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (osmo vijeće) odlučuje:

Članak 2. stavak 1. točku (c), članak 3. stavke 1. i 2. te Prilog Direktivi Vijeća 75/363/EEZ od 16. lipnja 1975. o usklađivanju odredbi utvrđenih zakonima i drugim propisima u vezi s djelatnostima liječnika, kako je izmijenjena Direktivom Vijeća 82/76/EEZ od 26. siječnja 1982., treba tumačiti na način da se za sva specijalistička usavršavanja liječnika u punom ili nepunom radnom vremenu koja su započela prije stupanja na snagu Direktive 82/76, odnosno prije 29. siječnja 1982., a koja su se nastavila nakon isteka roka za njezino prenošenje, odnosno nakon 1. siječnja 1983., mora isplatiti odgovarajuća naknada za razdoblje tog usavršavanja od 1. siječnja 1983. do kraja tog specijalističkog usavršavanja, u smislu navedenog priloga, pod uvjetom da se predmetna specijalistička usavršavanja

odnose na specijalizacije liječnika zajedničke svim državama članicama ili dvjema ili više njih i koje su navedene u člancima 5. ili 7. Direktive Vijeća 75/362/EEZ od 16. lipnja 1975. o uzajamnom priznavanju diploma, svjedodžbi i drugih dokaza o formalnim kvalifikacijama u medicini, uključujući o mjerama za lakše ostvarivanje prava na poslovni nastan i slobode pružanja usluga.

Potpisi